

Колісник О.В.

*доктор філософських наук,
професор кафедри соціології*

Київського національного університету культури та мистецтв

ЕМОЦІЙНО-ОБРАЗНЕ ОЦІНОЧНЕ УЯВЛЕННЯ В СУЧАСНОМУ СОЦІУМІ

Соціальний стереотип як стійке емоційно-образне оціночне уявлення в умовах сучасного суспільства є одним з поширених та ефективних маніпулятивних засобів впливу на соціум, трансформації соціальних ідентичностей, поширення міжособистісних, міжгрупових й інших форм нетерпимості, творення ілюзорного світу. з метою уникнення необхідності розв'язувати реальні потреби конкретних людей. Аналіз цього явища соціальної дійсності, механізмів запуску стійкого зв'язку між сприйняттям об'єктів під певними суб'єктивними аспектами і відповідною повторюваною поведінкою, є необхідністю й одним з вагомих реальних способів уникнення соціальних конфліктів.

Всебічне вивчення соціальних стереотипів пояснюється потребою в нейтралізації негативних наслідків стереотипізації мислення й подальших ризиків цього процесу, зокрема, усунення негативізму, нетерпимості у взаєминах та поведінці представників соціуму, а також протидії маніпулятивному використанню владними структурами стереотипів у суспільстві.

Велика частина стереотипів, які циркулюють у соціумі залишається неусвідомленою людьми, й приймається ними як їхня власна позиція, їхні власні висновки. Суб'єкти соціальної взаємодії досить часто формують уявлення про речі не на основі власних спостережень та висновків, а на основі різних стереотипів, які популяризуються в суспільстві засобами масової інформації. Іноді ці стереотипи підтверджуються їх приватним досвідом, з чого вони роблять хибні висновки про їх правильність, керуючись у подальшому невірними узагальненнями. Стереотипи заміняють людям необхідність мислити, підміняють собою розуміння речей. В тій чи іншій мірі стереотипам піддаються всі люди, навіть ті, що відрізняються певною самостійністю мислення. Зазвичай вони вдаються до стереотипів у маловідомих або зовсім невідомих для них сферах оточуючої дійсності.

Сучасний перебіг політичних й соціальних подій, в які через соціо- політичні та геополітичні фактори потрапила Україна, постає жорстким прикладом дії

інформаційних штампів, стереотипного мислення на мотивацію різних форм активності, в якому люди стають заручниками власних стереотипів.

Складність досліджуваної проблематики полягає в тому, що виділення паттернів стереотипного мислення з подальшим їх аналізом вимагає від суб'єктів соціальної взаємодії постійної усвідомленості при виборі способів своєї соціальної реалізації (виразу думок за допомогою мови та дій), контролю власного мисленнєвого простору, з метою усунення з них деконструктивних штампів мислення, які нав'язуються інформаційним оточенням. Наслідком такої цілеспрямованої активності є, зокрема, розширення меж сприйняття дійсності й конструювання реальності не по поширеним шаблонам гніву, агресії, траху, неприязні, а хоча б, наприклад, згідно вимог і потреб сучасного громадянського суспільства.

Безперечно, що не всі соціальні стереотипи деконструктивні й через це небезпечні. Якби у людей не формувалися стереотипи при отриманні певних зразків інформації, їм було б дуже складно існувати. Завдяки стереотипам представники одного соціуму, наприклад, мають уяву про елементи соціокультурного буття представників іншого соціального осередку (англійська стриманість, італійська емоційність, німецька пунктуальність й т. ін.), крім того, стереотипи допомагають у багатьох побутових ситуаціях. Але у всьому, що стосується більш складних речей, наприклад, людської свідомості та взаємодії у суспільстві, соціальні стереотипи тільки заважають.

Прагнення людей підганяти себе та інших під певні стереотипи руйнує врешті їм стосунки з оточуючими, спотворює їх сприйняття дійсності. Найчастіше учасники взаємодії судять про себе або про інших не по тому, хто вони є насправді, а за деякими існуючим штампами спільнот, які вони собою представляють. Зустрічаються випадки, коли особа навіть не намагається скласти про себе (або про інших) власну думку, а беззастережно приймає вже готовий суспільний стереотип відносно себе (чи інших).

Слід також зазначити, що сучасні маніпуляційні політтехнології управління масовою свідомістю населення країн формують ілюзорну реальність саме на основі вже існуючих стереотипів, доповнюючи їх новоствореними. Політтехнологам здається, що вони просто роблять свою роботу, впроваджуючи потрібні замовнику установки в суспільство. Насправді все набагато серйозніше. Розрив між об'єктивною реальністю та світом створених фантомів, які породжені мас-медіа більшість людей не помічає, але саме вони й створюють простори зіткнення інтересів, що спираються на страх, агресією, й ведуть врешті до крайніх форм соціальних ризиків та конфліктів.

Стереотипізація зумовлює і процеси соціальної ідентифікації сучасного соціуму, як, зокрема, й навпаки. Отже, деструктивне соціальне стереотипне мислення більшою мірою ускладнює об'єктивне сприйняття дійсності, пропонуючи натомість ілюзію реальності, яка, формуючи певні паттерни поведінки людини, здійснює потужний вплив на перебіг подій у суспільстві, а значить й визначає наше з вами майбутнє. Їх слід розпізнавати і усвідомлено відмовлятися від них на користь досягнення оточуючого світу в його неспотвореному і не обмеженому стереотипами вигляді. Тоді поява такої соціальної реальності, в якій відсутнє розуміння влади як вседозволеності, існують закони співжиття, що контролюються громадою й т. ін., стане більш можливим.